

vederkvickelse.¹ På den här bifogade situationsplanen efter en 1733 af Tillæus ritad och i stadsingeniörskontoret förvarad plan öfver den ursprungliga tomten, återgifves hufvudsakligen den del af egendomen, som numera tillhör fattighuset. De betydliga förändringar, som fattigvårdsinrättningen undergått, framtråda i alla fall tillräckligt tydligt vid en jämförelse mellan de två sammanställda planerna öfver det forna och nuvarande Sabbatsberg.

Märkligt nog var det för detta fattighus, som de fattiga tyckas ha haft den största obenägenhet. Icke mindre än 60 i Sabbatsberg inskrifna fattiga afhöllo sig 1752 att därstädes inflytta. Då intet annat hjälpte, utfärdade öfverståthållareämbetet en »publication»,² i hvilken det förhölls dem »at nu straxt wid berörde på Sabbatsberg inrättade Fattighus sig anmäla: blifwandes ock strängeligen förbudne, at under hwad sken thet ock wara må, efter thenne Kungjörelse öfwa tiggerie, hwarken i Staden eller Malmarne,

Sabbatsbergs fattighus. De äldsta byggnaderna.

emedan then som hädanefters beträdes gå omkring på Gatan eller i Husen och bettla, straxt kommer at häktas och exemplariter straffas. Wederbörande Upsyningsmän och flere, som åligger härå upsikt hafwa, böra för then skull widanswar, utan ringaste efterlåtenhet, noga och alworsamlingen tilse thet emot thetta Förbud något tiggerie och bettlande, i Hus eller på Gator ej må föröfwas, samt ther en i sådant mål

brottslig finnes, honom straxt til nästa Wakt befordra, och sådant therpå uti Stadsens Politie-Collegio ofördröjeligen anmäla, på thet thensamme, andre slike til warnagel sit brott behörigen måtte få umgälla».

Af de fem fattighusen, som på 1700-talet af församlingarna inrättats inom olika stadsdelar, användes numera endast Sabbatsberg för sitt ursprungliga ändamål. Afbildningen framställer i fonden det för Storkyrkoförsamlingen 1756 färdigbyggda fattighuset samt invid detsamma inrättningens lilla

¹ Instruction för Brunnsmästaren wid Sabbatsbergs Hälso-Brunn, utfärdad den 24 febr. 1768. Innehåller åtskilliga upplysningar om vistelsen vid brunnen. I Sabbatsbergs arkiv (Rosenströmska saml.).

² Publication angående sådane Fattige som vid Stadsens Församlingars på Sabbatsberg inrättade Fattighus sig än icke anmält, jemte Förbud emot alt tiggerie hädanefters både på Gator och i Husen. Stockholm af Kongl. Slotts-Cancelliet then 8 Augusti 1752.

kyrka af trä, upplåten 1761 till gudstjänst. Den andra stora byggnaden är ett 1814 för försörjningshjon upplåtet hus. Sedan dessa hjon flyttats till en ny inrättning på Kungsholmen, påbyggdes huset och inreddes 1866 till fattighus åt Klara församling. Dessa byggningar utgöra endast en mindre del af den stora fattigvårdsinrättningen, som numera kallas Sabbatsbergs ålderdomshem.

Af de öfriga gamla fattighusbyggnaderna, som ännu finnas i behåll, ehuru de numera användas till andra ändamål, förtjäna att omnämnas Katarina och Adolf Fredriks fattigvårdsinrättningar.

Det ståtligaste och rymligaste bland de äldre fattighusen var utan tvifvel

Katarina fattighus.

det hus, som Katarina församling 1745 inköpte för sina fattiga. Detta hus hade blifvit uppfördt till bostad åt förnämliga personer, hvilket ock åtskilliga lokaler i den gamla byggnaden ännu förådråda. Därstädes inhystes församlingens fattiga intill 1888, då de jämte Maria församlings underhållstagare öfverflyttades till en nybyggd inrättning, som nu benämnes Rosenlunds ålderdomshem.

Adolf Fredriks fattighus.

Liksom Katarina gamla fattighus har Adolf Fredriks församlings forna fattighusbyggnad behållit sin yttre prägel. Men denna byggnad hör, såsom afbildningen visar, till den vanligare fattighustypen. Fastigheten inköptes för sitt ändamål 1793 och ut-

vidgades sedermera genom tillbyggnad. Bilden är tagen från den lilla gården som begränsas till höger af det ursprungliga fattighuset och i fonden af det s. k. försörjningshuset. Denna inrättning utrymdes 1872 och flyttades till Sabbatsberg.

Ytterligare finnes kvar en gammal fattighusbyggnad, nämligen Ulrica Eleonora församlings, hvilken äfven den upphördt att användas af fattigvården, sedan underhållstagarne, likaledes 1872, flyttats öfver till Sabbatsberg.

2.

Decentralisering af fattigvården. — Fattigvården inom församlingarna. — Arbetshus. — Enskilda stiftelser och barmhärtighetsverk.

I öfverståhållarens kungörelse 1752 hänvisas fortfarande bettlare till politikollegium, men därvid behandlas de såsom straffbara och icke såsom nödställda människor. Med fattighusens upprättande och därtill hörande försörjning inom församlingarna förlorade i själfva verket kollegium sin centrala ställning inom den allmänna fattigvården, hvilken den under århundraden intagit. Detta hade äfven den k. kommissionen, då den afgaf sitt organisationsförslag, förutsett. I skrifvelse till konsistorium¹ säger den uttryckligen, att politikollegium borde, sedan den afstått kyrko- och månads-kollekter, klockareleveranser och stamboksmedel, endast behålla till sitt förfogande följande inkomster: Intressen af alla testamenterade kapitaler, hvilka till vissa usus voro af testatorerne anslagna; arrendena af Sätra gård och Kungshatt; fattigpenningar eller provision af sterbhusinventarier; burskapsfattigpenningar; fattigpenningar af ofria försålda tomter; bötespenningar af dem, som fasttagas under den tid, gudstjänsten hålles; andra böter; föräringar och testamenten; komedianters och savoyarders afgifter samt tjufgods, som ingen velat vidkännas; slutligen fjärdedelen af rasp- och spinnhusafgifterna. Politikollegium skulle därefter hafva till åliggande: »1° at sörja för dem som efter testatorers willia böra af de anslagna Capitalers Intressen underhållas; 2° underhålla de fattiga, som ifrån andra orter hitkomma, sedan de blifwit uptagna och medan de förhöras, såsom ock fortskaffa dem härifrån; 3° draga försorg om alla små och späda, fattiga fader- och moderlösa barns uppfostran, till dess de antingen i Barnhuset eller andra Manufactorier göra tjänst, hwartill en ansenlig summa behöfves och är ett ibland de nödwändigaste omsorger, på det de unga barnen så måtte uppfostras, at de icke i börian blifwa liderlige samt till lättia och odygder dragna; 4° försörja dem, som efter hand blifwa usla och nödlidande här i Staden, så länge och till

¹ Politi- och brandkommissionens skrifvelse till konsistorium den 2 april 1737. Afskrift i riksarkivet.

des de emellan församlingarne kunna fördelas; 5° utlägga hwad som ehfor-
fordras till Medicamenter för de siuka och till deras Begrafning som dö,
med mera dylikt, hwarom Politie Collegium härtils dragit försorg. Till
flera eller andra utgifter torde icke de till Collegii disposition ställda medel
räcka».

Politikollegii uppdrag att sörja för hufvudstadens fattiga blef härmed
väsentligen begränsad. Det oaktadt behöll kollegium ännu en tid närmaste
ledningen af Danviks hospital, där 1755 anlades det barnhus, hvars verk-
samhet i det föregående är omtalad. Vidare fick kollegium sig tilldeladt
uppdraget att »öfver Stadens Fattighus hafwa en allmän uppsigt å det, som
kan räknas under namn Politie och wid anställda mönstringar en gång om
året warder iakttagit, men icke at blanda sig i det, som angår medlens
disposition och sielfwa Hushållningen, hwilken församlingarne här i Staden
sielfwa sig förbehållit».¹ Denna inspekterande roll öfvertog snart öfverståt-
hållaren själf, hvarvid han med sig adjungerade några af politikollegii le-
damöter. Hufvudändamålet med denna mönstring var att vaka däröfver, att
inrättningarna hyste det bestämda antalet underhållstagare, och att de in-
tagna voro verkligen därtill kvalificerade d. v. s. att de ingenting ägde och
voro ur stånd att förskaffa sig lifvets nödtorft.

Bland de handlingar, som förvaras i stadens arkiv, finnas åtskilliga för-
teckningar å inventarier, tillhörande personer, som aflidit å fattighus. Att
döma efter deras kvarlåtenskap voro de allra flesta mycket fattiga; de läm-
nade efter sig en tom kista, ett klädesplagg, några böcker o. s. v. — En
gammal gumma, som afled 1757 i Jakobs och Johannes fattighus, tyckes
i jämförelse med dessa ha varit nästan förmögen. Värdet af hennes kvar-
låtenskap uppgick till 590 daler och bestod af silfverpjäser, guldringar,
psalmbok med silfverbeslag, sängkläder m. m.²

Såsom uttryck åtminstone af enstaka omdömen om de behöfvandes
intagning i fattighusen kan anföras den af öfverståthållaren 1773 till fattig-
husföreståndarne aflåtna skrifvelse,³ uti hvilken han förklarar, att vid den
af honom företagna mönstringen han väl funnit, att hvarje fattighus hyste
det fastställda antalet underhållstagare, »men att wid åtskilliga Fattighus
en mindre granlaga urskillning skedt vid Fattighushjonens antagande, så
att arbetsföra Personer därstädes stängt vägen för orkeslösa och till arbete
oförmögna, at winna den skötsel och bergning, som dem egentligen på så-
dana ställen med rätta tillkomma». Med anledning af hvad öfverståthålla-
ren sålunda iakttagit säger han sig vilja företaga mönstring hvarje halft år
samt tillägger: »Jag väntar, at Herrar Fattighus Föreståndare emellertid icke
wid inträffande ledigheter låta andra komma i åtanke än de, som genom
ålder och sjukdom äro så förswagade, at de sjelfwa ej kunna förtjena sitt
bröd eller äro af olyckshändelser eller långvariga sjukdomar så aldeles wan-

¹ K. bref till öfverståthållaren den 1 dec. 1752.

² Rulla för Sancti Jacobi och Johannis Församlingars Fattighus Pro anno 1757. I sta-
dens arkiv.

³ Öfverståthållarens skrifvelse till fattighusföreståndarne den 2 aug. 1773. Afskrift i
Danvikens arkiv.

föra och lytta, at de utan en sådan omvårdnad skulle omkomma, men at blott en eller annan af bättre styrka och krafter må antagas, då de nuvarande afgå, och sedan på wissa rum fördelas till de aldeles sängliggandes betjening, på det at särskilta personer icke må behöfwa at dertill nyttjas och Fonden såmedelst graveras».

Vidare påpekar öfverståthållaren nödvändigheten, att man tillser, att hvarje fattighushjon bär sin bricka med därå märkta bokstäfver, angifvande den inrättning, till hvilken han hör, samt att, där hjon finnes utanför inrättningens port utan dylik bricka, han första gången allvarligt varnas och andra gången skiljes från fattighuset. Slutligen uttalar han sitt välbehag med den tukt och ordning, som utmärker Maria Magdalena fattighus, »försedt med ett fullständigt Reglemente, hwilket förtjenar at wid de andra Fattighusen tagas till grund och efterföljd».

Statens fattigvårdsinrättning vid Danviken stod än under serafimerordensgillet än under öfverståthållarens öfverinseende. Vid de mönstringar, som därstädes företogos, saknades icke heller anledning till allvarliga anmärkningar, hwilket bl. a. hade till följd, att Politibarnhuset 1785 öfverflyttades till Stora barnhuset i Stockholm. Slutligen, när Hospitalet 1808 förlades under den kort förut upprättade allmänna fattigvården, frigjordes politikollegium från all befattning med hufvudstadens försörjningsväsende.

Emellertid hade den k. kommissionen allt fortfarande behållit den organisatoriska ledningen af fattigförsörjningen i hufvudstaden. Sedan denna kommission nu lyckats åstadkomma de väl behöfliga fattighusen för åldringar och sjuka, tog den 1772 initiativ till ordnandet af en inrättning, som skulle bereda arbetsföra män och kvinnor hjälp genom arbete. I sitt underdåniga förslag¹ angående upprättande af arbetshus erkänner kommissionen, att »de inrättningar af hospital eller fattighus, hwilka längre tid tillbaka gjorda blifwit, äro i sig sielfwa både goda och nödwändiga», men de räcka icke till att understödja andra än sådana, som icke kunna förtjäna något till sitt uppehälle. I tider af nöd och arbetslöshet finnes det en hop människor, som sakna icke krafter men sysselsättning och därför måste gripa till tiggarestafven. Förutom dessa finnes äfven en mängd andra, som »af lättja, liderlighet och fördärfwade seder», valt tiggeriet till näringsfång. För att hjälpa de ena och förtaga de andra alla skäl till ursäkt anser kommissionen rådligt, att i hufvudstaden upprättas ett arbetshus, »hwarest ej allenast den idoge och arbetsamme må hafwa tillfälle att med något efter dess lön och ålder lämpligt arbete frivilligt förtjena sitt uppehälle, utan och den late, som med oofligt tiggande beträdes, på längre eller kortare tid twingas till sådant arbete, hwaraf han därstädes må kunna njuta nödtorftigt underhåll, utan att wara allmänheten till last».

K. Maj:t gillade detta förslag, men lät icke därvid bero. För att skydda hufvudstaden mot tillströmmande hopar af arbetslöst folk utfärdades

¹ Politi- och brandkommissionens skrifvelse till K. Maj:t den 18 dec. 1772. Afskrift i riksarkivet.

åter ett k. bref,¹ uti hvilket det bl. a. heter: »I anseende til det här i staden på någon tid öfwer hand tagne Tiggeriet, så eljest, som igenom en myckenhet ifrån Landsorterne hit ankomne torftige personer, hafwe Wi funnit Oss föranlätne at wara omtänkte, huru den deraf förorsakade last och olägenhet för denna Wår Hufwudstad och des Innewånare måtte kunna afböjas och förekommas». I anledning däraf anbefalldes landshöfdingarne att genom publikationer erinra om gällande författningar »så wäl emot bettlande och kringstrykande samt angående hwarje Stads eller Sokns skyldighet at föda sina egna torftiga, så at de ej nödgas at med deras besök wara andra orters Innewånare til last och tunga, utan ock att I genom Krono-Bettieningen hafwen nogaste tillsyn derå, at icke någre tiggare, i synnerhet de, som äro på wägen hit åt Stockholm, få drifwa omkring Länen, utan at enär och hwarest en sådan träffas, den samme strax anhålles, samt återwises dit, hwarifrån han kommit».

Genom den k. kommissionens initiativ kom således till stånd ett allmänt arbetshus, ehuru i mindre omfattning än den föreslagit. Inom en därtill inköpt egendom, belägen vid hörnet af Götgatan och Högbergsgatan, öppnades den 20 april 1773 ett Arbetshus, där nödställda personer »hwilka friwilligt wid Arbetshuset wilja antaga arbete, detsamma derstädes undfå och ärhålla mot skälig ersättning». Denna inrättning användes för sitt ändamål till slutet af 1844, då den flyttades till en annan af staden inköpt egendom vid Stora Glasbruksgatan. Samtidigt erhöll den en helt och hållet förändrad organisation, närmast motsvarande den af kommissionen föreslagna arbetsinrättningen.

Det »Frivilliga Arbetshuset»² ställdes under en direktion, bestående af en magistrats- och en ståndsperson samt fyra borgersmän. Till sitt biträde ägde direktionen att anställa såsom föreståndare en inspektor, hvilken under sig hade en vaktmästare och annan behöflig personal.

Arbetet fick utföras »dels wid sjelfwa Arbetshuset uti dertill utsedde rum dels ock uti arbetarnes egna hemwister alt efter som arbetets och arbetarnas beskaffenhet, samt öfrige omständigheter medgifwa». Vid Arbetshuset skulle företrädeswis följande arbeten utföras: »På Handqvarn mala gryn; med Handsågar såga tunna bräder, Bokspån med mera; stöta Tegelmjöl, röd och hwit krita, etc.; mangla, så wäl för hushåll som för andra, hwilka sådant åstunda; förfärdiga allahanda groft slögde och ämnen af träd; slipa yxor, knifvar, slöjdverktyg, upfila sågar med mera; plocka och tillreda dref af gammalt tågwerke; förfärdiga gröfre sorter gålfmattor; karda ull; häckla lin och hampa; spinna ull, lin och blå; härfla, nysta, sy, sticka strumpor; sno ljuswekar, sprita fjäder, binda notslingor och nät samt russjor med mera dylikt». För dessa olika slag af arbeten erhöillo arbetarne betalning i penningar efter fastställd taxa och beräknadt »efter dagspenning eller stycketal». De af stadens invånare, som behöfde arbetshjälp, kunde äfven-

¹ K. bref till landshöfdingarne angående tiggeriets hämmande den 15 juni 1773. Tryckt i [R. G. Modées] Utdrag utur publique handlingar, placater — — — D. 10, Sthlm 1781, s. 164.

² Reglemente för ett allmänt Arbets-hus här i Stockholm, fastställdt den 5 Mars 1773. Afskrift i fattigvårdsnämndens arkiv.

ledes anmäla sig hos inspektoren och erhålla anvisning på därtill lämpliga personer.

Den första instruktion, som styrelsen fastställde för personalen, tyckes ha förkommit. Ur senare föreskrifter meddelas här några bestämmelser, som i alla fall kunna angifva ordningen m. m. vid Arbetshuset.¹ »In- och utlefvverings Magazinerna hållas öppna alla Söknedagar året igenom, från klockan Åtta till klockan Ett förmiddagen, och, eftermiddagen, från klockan Tre till klockan Sju under den ljusa årstiden, men under den mörka, eller November - December - Januarii - och Februarii månader, från klockan Två till dess mörkret hindrar, på det de arbetande må till dem hafva obehindradt tillträde». Hvarefter tillägges: »Med foglighet böra alla arbetare bemötas, samt redigt och skyndsamt expedieras, så att af deras tid ej någon onödigtvis förspilles. Deras aflöning sker alltid efter den för hvarje tid gällande arbets-taxa, så långt den bestämmer. Vid fråga om arbeten efter ackord, tillses sorgfälligt, att Inrättningen ej lider och arbetaren blifwer belåten». Ytterligare en bestämmelse må här anföras: »Behörige personer, att vinna arbete från denna Inrättning, äro väl fattiga i allmänhet, men företrädesvis och egentligen de som af vederbörande Föreståndare vid fattigvården dit anvisas med arbetssedlar, samt den behöfvande klassens medlemmar, som bo inom Staden och på Södermalm. Behörigheten pröfvas af Inspektoren, som emottager och förvarar den för godset erbjudna panten samt meddelar sökanden kontrabok, hvaruti personens namn och stånd samt pantens nummer och beskaffenhet inskrifvas, hvarefter sökanden, med sådan bok, infinner sig hos Magazinsskrifvaren för att det bestämde arbetet erhålla».

Vid Arbetshusets öppnande utfärdade öfverståhållareämbetet en kungörelse² med tillkännagifvande om inrättningens ändamål och slutande med följande uppmaning: »Man förmodar, at, tå thenne inrättning nu kommer i gång, arbetsföre fattige kunna så sysslosättas, at then hittils öfwerklagade brist på arbete och förtienst aldeles må uphöra och the öfwerhand tagne tiggerier jemwål afstadna; och på thet thetta ändamål med Arbetshus-inrättningen må kunna uppfyllas, samt the late och sysslolöse göras til nyttige lemmar i samfundet, skall thet åligga thenne Stadsens Fiscaler och Upsyningsmän, at theröfwer noga och alfwarsam hand hålla, at til en början arbetsföre Qwinspersoner och Barn, som på Arbetshuset med förberörde arbete kunna sysslosättas, icke vidare måge få med bettlande betunga Allmänheten, utan, ehwar the finnas, warda til Arbetshuset förwiste: Skolandes framdeles, enär Arbetshus-inrättningen hinner till mera stadga, tillkänna gifwas, med hwad arbete fattige Manspersoner, som äro arbetsföre, men til nämde arbete ej finnas hugade eller skickelige, kunna til sin bergning och Statens nytta äfwenledes sysslosättas».

Antalet arbetssökande vid inrättningen, hvilket första året uppgick till omkring 1,500 personer och något år senare ytterligare ökades, min-

¹ Instruktion för Inspektoren vid Stockholms Södra Friwillige Arbetshus, utfärdad af Direktionen den 14 nov. 1827. Afskrift i fattigvårdsnämndens arkiv.

² Kungörelse, angående thet här i Staden inrättade Friwillige Arbets-Hus, Gifwen af Slotts-Cancelliet then 16 April 1773. I fattigvårdsnämndens arkiv.

skades därefter småningom, såsom man antog, på grund af de låga arbetsprisen. Därföre höjdes lönerna betydligt, likväl utan önskad påföljd, så att öfverståthållareämbetet ansåg sig manadt att 1796 ånyo utfärda en kungörelse¹ med framhållande att, »då arbetsföra Personer, särdeles af qwinns-könet, icke blygas at med bettlande söka sit uppehälle, och genom lättja samt oordentlig lefnad ådagalägga en fortfarande elak böjelse», allmänheten icke vid deras klagan borde fästa afseende, enär de skäligen icke kunde föregifva brist på arbete.

Man trodde länge på nyttan af en dylik arbetsförmedling, ty 1797 — för att icke tala om senare Arbetshus på Ladugårdslandet och Norrmalm — öppnades i Jakobs

och Johannes församling ett Arbetshus, afsedt för dessa båda församlingars fattiga, där de, »som i sine boningar sakna nödigt utrymme, eller åt hvilka Rudimaterier och Verktyg til allehanda Spånad och Slätväfnad ej kunna anförtros, finna rum, ljus och värma under arbets-timmarne; andre åter, som äga handalag för Strump- Vante- och Mösse-Stickning, Knyppling eller finare och gröfre

Norra Frivilliga arbetshuset.

Sy-Arbeten, varda därmed försedde, antingen directe från Arbetshuset, eller genom anvisning til dem, som åstunda slike arbeten och därom Adress-Contoiret uti bemälte hus sig anmäla». Adress-Contoirets uppgift var äfven att åt »hederliga Fruntimmer, som blygas at tigga» anskaffa finare handarbeten.²

För inrättningen hade uppförts en särskild byggnad på fattighusets tomt vid Johannes plan. Byggnaden, som än i dag finnes kvar, rymde flera stora och ljusa arbets-salar jämte andra behöfliga lokaler. Där hade under mer än ett århundrade skaror af nödställda kvinnor och barn infunnit sig och erhållit sysselsättning, då Arbetshuset 1900 flyttades och inrymdes i en nybyggnad vid Frejgatan, hvarest detta verk numera fullföljer sin vackra uppgift.³

¹ Öfver-Ståthållare Embetets Kungörelse angående Stockholms Stads Friwillige Arbetshus. Gifwen den 30 Nov. 1796. I fattigvårdsnämndens arkiv.

² Redogörelser för Jakobs och Johannes församlings Arbetshus och Fattigvård, 1798—1815. Ett band. I stadsfullmäktiges expedition.

³ Förnyadt reglemente för Norra frivilliga Arbetshuset i Stockholm, antaget den 17 febr. 1897. (Ej tryckt.)

Med tillkännagifvande om båda inrättningarnas gemensamma uppgift att hjälpa de arbetssökande, begagnade öfverståthållareämbetet tillfället att upprepa förbud mot tiggeri¹ och förordnade, »att de, som med tiggande å gator, allmänna platser och kyrkogårdar eller i bodar och husen beträdas, och kunna med arbete förtjena eller eljest utväg til bergning hafwa, skola strax uptagas och utan skonsmål försändas til arbete på Stadens Spinhus, och dessutom lida det straff som deras okynne kan förtjena, samt at de wanartige Föräldrar, eller andre, som om dagarne eller sent om aftnarne utsända Barn at tigga, skola såwål som Barnen fasttagas och med laga plikt och straff beläggas; Börande alle från andre orter ankomne Tiggare genast härifrån förfoga sig, hwar och en til sit Landskap, Härad, Sockn och Stad, hwarest de födde äro eller sit hemwist hafwa, så kårt dem är at undwika alfwarsam bestraffning och sedan ur staden drifwas; såsom ock den eller de, hwilka sådane ifrån andre orter ankommande Tiggare eller lösa Personer finnas hysa, ingalunda skola undgå att derföre med böter af Tre R:dal. och Sexton skill. blifwa ansedde».

Lika litet som yrkestiggarne torde ha låtit sig afskräcka af straffbestämmelser, lika litet låto de locka sig till arbete genom löften om premier eller andra betalningsförmåner. Erkännas må dock, att arbetshusen voro ägnade att förebygga, att antalet af bettlare, så vidt de tillhörde Stockholm, ökades.

Härtill bidrog äfven i hög grad det verksamma fattigvårdsarbete, som framkallades inom församlingarna, där det icke sagnades medlidsamma män och kvinnor, som voro beredda att offra tid och penningar för de behöfvande, hvilket bevisas af de rikliga insamlingar, som tid efter annan företogs för att lindra nöden i hufvudstaden, exempelvis 1796. Men ännu mer talande bevis på ett dylikt deltagande för andras nöd äro de under senare delen af 1700-talet grundade fromma stiftelserna, af hvilka de flesta ännu äga bestånd. Till dessa höra: »Murbeckska inrättningen», grundad 1747 och afsedd till fattiga flickors uppfostran och underhåll samt andra behöfvandes hjälp;²— »Frimurarebarnhuset», upprättadt 1753 i ändamål att vårda och uppfostra föräldralösa barn;— »Fabriksfattigkassan», inrättad 1758 till understöd åt fattiga, sjukliga och ålderstigna fabriksarbetare af båda könen³; — »Timmermansordens hospital», stiftadt 1778 med uppgift att lämna skydd och vård åt icke arbetsföra män; — »Borgerskapets gubbus», upplåtet 1788 för

¹ Öfver-Ståthållare-Embetets Kungörelse, angående så wål Stockholms Stads Friwillige Arbetshus å Södermalm, som det Jacobi och Johannis Församlingar låtit å Norrmalm inrätta, jemwål ock om Tiggeriers hämmande. Gifwen den 19 Januari 1798. — Från 1 nov. 1797 till 1 nov. 1799 stod Norra arbetshuset under ledning af direktionen för Södra arbetshuset.

² Tal och berättelse vid Murbeckska inrättningens sekularfest den 11 September 1847 af E. J. Nordenson. Sthlm 1847.

³ Fabriksfattigkassan inköpte en fastighet vid Södermannagatan och inrymde därstädes 1828 ett fattighus, som kunde härbergera omkring 80 understödstagare. Fattighuset upphörde 1880, och kassan utdelar numera »kontanta understöd åt åldriga, sjukliga, fattiga och välfrejdade fabriksarbetare». — Reglemente för Direktionen öfver Fabriks-Fattigkassan godkändt och gilladt den 14 September 1881.

fattiga och orkeslösa borgare, i likhet med det 1724 anordnade hemmet för borgaränkor; — »Gustafs inrättning», öppnad 1800 med ändamål att i dyra tider förskaffa de behöfvande af den arbetande klassen emot ett lindrigare pris tillgång på de outhärligaste förnödenheter; vidare åtskilliga sjukvårdsanstalter, förutom kungl. lasarettet, som öppnades 1752, nämligen: ett koppypnings- och vaccinationshus, inrättadt 1766; en kurhusinrättning, upprättad 1774 och ett barnbördshus, öppnadt 1775, hvarjämte tillkom ett flertal enskilda understöds-kassor och donationer, som afsågo välgörande ändamål.

Samma offervillighet gaf sig tillkänna vid genomförandet af ett utaf öfverståthållaren 1796 framlagdt och af K. Maj:t gilladt förslag till upprättande af särskild fattigvård inom hvarje församling. Skälen för ett dylikt barmhärtighetsverk anföres i det k. brefvet¹, där det säges: »Emedan wid Församlingarnes Fattighus Föreståndarnes åtgärd är fästad endast wid förvaltningen af Fattighusmedlen, samt inseendet öfwer de därstädes inrymde Hjonen, men om de öfrige Fattige, som egenteligen af understöd få sig begagna, någre särskilte icke äro förordnade at besörja, hålles I i underdånighet före, at i sådant afseende, kunde, inom hvarje Församling, af Kyrko-Råden och Fattighus-Föreståndarne, samt Deputerade där desse sednare äro at tilgå, wisse Ledamöter utses, at, enligt Församlingarnes öfwerenskommelse, efter längre eller kortare tid ombytas, hvilka Ledamöter skulle tilhöra at de nu upprättade Fattiglistor emottaga, dem vidare fullfölja, samt efter sig företeende omständigheter ändra, at med hjälp af sådana förteckningar och det biträde de genom Policen dessutom erhålla, alltid äga om de Fattige, deras behof, uppförande och tilstånd en noga underrättelse, samt at emottaga och förwalta de Almosor, hwilka uti Församlingarna inflyta, dels i grund af wisse obestämde Donationer, dels wid särskilte tilfällen, särdeles mot Högtiderna, af wissa Werk och gifmilde personer, och at sådant med behörig urskilgning, efter samwete och öfwerlygelse utdela, hälst förwandladt uti nödwändighetswaror, såsom Bröd, Mjöl eller dylikt, hwarigenom missbruket af contante penningen förekommes, och borde de i allmänhet om de behöfvande taga de anstalter, som nu ensamt åligger Prästerskapet, hvilket på sådant sätt komme at njuta et merkeligt biträde, då jämwäl en ordning kunde i detta ämne winnas och bibehållas: Förmenande I, at inom Församlingarne icke kunde tryta sådane rättskaffens Män, hwilka intagne af människo-kärlek, wilja til den omsorg sig låta beqwäma, hälst, enär samma befattning saknade det twång och endast berodde af fri wilja, samt wid en kort tid upphörde, det icke wore til befarande, at någon ledsnad eller efterlåtenhet skulle upstå, hwarförutan Kyrkoherden i Församlingen alltid förblefwe en oföränderlig Ledamot, å hwars närmare tillsyn saken skulle hwila».

I ett af öfverståthållaren till konsistorium sedermera afsändt bref² betonas ytterligare behofvet af den föreslagna åtgärden. Därvid framhålles äfven möjligheten att inom fattighusen mottaga ett större antal hjon och därstädes anordna arbetsinrättningar »enär uti Fattighuset finnas på de fleste

¹ K. bref till öfverståthållaren den 17 mars 1796.

² Öfverståthållarens skrifvelse till konsistorium den 19 april 1796.

ställen Rum och Lägenheter, hvilka nu på annat sätt användas än til de fattigas inrymmande. Af sådana Lägenheter kunde et större rum inredas och endast med Eldstad och Bänkar förses, där fattige inom Församlingen fingo samlas och arbeta de ämnen, hwilka mot Föreståndarens eller Waktmästarens qwitto ifrån Arbetshuset skola meddelas».

Inom Jakobs och Johannes församlingar anordnades redan följande år en dylik fattigvård. Direktionen bestod af sex församlingsbor, förutom kyrkoherden. »Denna Fattigvård», säges i skrifvelse¹ till K. Maj:t, »söker icke allenast at alltid om de Fattige inhämta all nödig kännedom, hwarföre den ock sjelf i deras hemwist de Fattige besöker, utan har ock med möjligaste bästa urskilgning at utdela Allmosor, som kunna wara at til de behöfvandes understöd innom Församlingen användas».

Öfriga församlingar följde detta föredöme och främst bland dem Storkyrkoförsamlingen, i hvars reglemente² noga bestämdes ändamålet och förvaltningen af denna särskilda fattigvård. I de högst märkliga föreskrifterna stadgas bl. a. om direktionens göromål: »att Fattigvårdens Ledamöter skola sinsemellan fördela sig i vissa trakter, öfver hvilka de åtaga sig tillsynen, och det så, att tvenne Ledamöter ansvara för hvarje trakt; att Fattigvårdens Ledamöter höra en eller två gånger om året, hålst efter flyttningstiden, besöka alla i trakten varande hus; att de efterfråga, samt i medföljande Antecknings-Bok anmärka de Fattigas Namn, Stånd, Boning, Ålder, Hälsa, Barn, Fräjd, Näringsfång, större eller mindre Arbets-förmåga, Personers antal i ett matlag och de särskildta omständigheter, som vid hvar och en torde förtjena att anmärkas, om de t. ex. hafva någon anhörig, eller från någon publique eller privat Inrättning njuta understöd m. m.; att de sedan utur desse inkomne mindre Annotations-böcker skola författa en ordentelig Fattiglängd i alphabetisk ordning, för att alltid äga en säker och lätt tilgång till all möjlig uplysning om de Fattige».

Rörande beviljandet af understöd föreskrefs: »Allmose-utdelningen sker med noga urskiljning. Ingen annan, än den sjuke, bräcklige och till arbete alldeles orkeslöse får egenteligen huggas med Allmosor. De, som för ålder och obotlig kroppsbräcklighet äro aldeles oförmögne att lifnära och vårda sig sjelfve, hänvisas med Fattigvårdens förord till Sabbatsbergs Fattighus-Direction, att i denna Församlingens Fristad för de Fattiga intagas. Alla Arbetsföre anmanas till arbete; och på det vid Arbetshusen dem icke skall fattas borgen, ikläder sig Fattigvården densamma för alla, som icke genom mindre god fräjd gjort sig ovärdige därtill. Befinnes då, att de Fattige, oakadt all sin flit, likväl icke kunna sjelfve förvärfva sig så mycket, som de, i afseende på sin förbindelse med en sjuk maka eller flera små barn, till lifvets uppehälle behöfva, så utdelas månatligen till dem efter omständigheterna Gåfvor eller Premier, proportionerade efter deras, genom Contra-

¹ Skrifvelse till K. Maj:t, inlämnad af Jakobs och Johannes församlingars deputerade den 18 nov. 1797. I riksarkivet. Stockholms stads acta. Hospitalsväsendet.

² Reglemente för en inom Stockholms Storkyrko-Församling inrättad särskild Fattigvård den 2 jan. 1802. I Redogörelser för Jakobs och Johannes församlingars fattigvård, 1798—1815. I stadsfullmäktiges expedition.

böckerne från Arbetshuset, bevitnade arbetsdrift. Anträffas Föräldrar, som äga flera Barn än de sjelfva förmå hålla i Skola, så användes därtill så mycket som tillgångarne i Fattig-Cassan kan tillåta. I stället för Penninge-Allmosor, hvilka alltid sparsamt böra utdelas, gifves på längre eller kortare tid dem, hvilkas hushållsagtighet med skäl misstänkes, anvisningar till fri förtäring af den Rumphörtska Soppan under de månader, då den är att tillgå. När framdeles ett visst förråd af ved kan anskaffas och på bekvämliga ställen hållas de Fattiga tillhanda, så blir sådant äfven mera välgörande för de Fattige, än en i värde däremot svarande utdelning i penningar».

Af föregående öfversikt framgår, att mot slutet af det adertonde århundradet fanns i Stockholm ett icke obetydligt antal barmhärtighetsinrättningar. Samlade under en gemensam ledning hade de säkerligen kunnat gagna hufvudstaden och de fattiga i vida högre grad än nu blef fallet. Den offentliga fattigvården, som sedan konung Gustafs tid hade varit anförtrodd åt en stadens myndighet, var numera öfverlämnad hufvudsakligen åt de skilda församlingarnas omsorg. Därmed blef fattigvårdsförvaltningen splittrad och urstånd att kraftigare ingripa till afhjälpan af nöd och elände.

Fattigvårdens decentralisering framkallade tyvärr en separatistisk strävan inom försörjningsväsendet, hvilken söndrade församlingarna sinsemellan och gjorde dem till ensidiga beskyddare af församlingsvis sammanställda grupper af behöfvande. Hvarje församling ansåg sig ha uppfyllt sin försörjningsplikt, då den hade sört för »sina» fattiga.

I brist af samhörighetskänsla uppstodo sålunda esomoftast slitningar mellan de skilda inrättningarna vid pröfning af tvänne församlingars försörjningsskyldighet mot fattiga, som flyttat från en stadsdel till en annan. Och det saknas icke bevis på, att nödställda fingo med sin anhållan om hjälp cirkulera från församling till församling, ända till dess att döden befriade fattigvården från dem. Visserligen tillkom det öfverståhållaren att vaka däröfver, att stadens alla fattiga erhöllo nödortfigt underhåll; men icke ens han lyckades alltid förmå fattighusdirektionerna att mottaga de af honom till inrättningarna rekommenderade personerna. I dylika fall anfördes såsom orsak för vägran, än att den nödstälde icke hörde till församlingen, än att de sjuka icke kunde i inrättningen erhålla lämplig skötsel, än att fattighuset icke hade plats för flera underhållstagare o. s. v. Om öfverståhållaren under sådana förhållanden ofta nog fick åtnöja sig med dessa eller andra skäl, blef de olyckligas belägenhet härigenom endast än mer beklagensvärd.

III.

FATTIGVÅRDEN INTILL ÅR 1844.

1.

Bristande organisation af fattigvården. — Kungl. kommitté för utarbetande af plan till en förbättrad fattigvård. — Särskild fattigvårdsstadga för Stockholm.

De åtgärder, som vederbörande myndigheter vidtagit, och de uppoffringar, som enskilde gjort för afhjälpan af nöden och tiggeriet, hade ditintills icke förmått minska »fattighopen» i Stockholm. Behovet af en förbättrad fattigvård var oafvisligt och fick uttryck i åtskilliga skrifter, som tid efter annan offentliggjordes, eller i föredrag, af hvilka några återfinnas i vetenskapsakademiens handlingar. De hade till författare allvarliga och sakkunnige män, hvilkas åsikter skulle vinna anslutning och tillämpning vid en stundande organisation af fattigvården. Intresset för frågans lösning stegrades slutligen därhän, att man ansåg sig böra göra densamma till föremål för allmän täflan. Genom kungörelse i »Avisorna» uppställde sålunda direktionen för Gustafs inrättning till besvarande följande punkter: »1:o Uppgift af tillförlitliga och säkra utvägar att med minsta kostnad förse de så kallade Fattighus-hjon (eller sådane Fattige, som af ålder, sjukdom och vanmagt icke på minsta sätt kunna bidraga till sin bärgning) med deras oumgängeligaste behof, antingen inom hus förmedelst sammandragning af smärre till vidsträcktare Inrättningar, genom hvilka besparingar i flere afseenden kunna vinnas, eller ock annorledes genom visst månatligt underhåll. — 2:o Uppgift af näringsfång för de Fattige, som hafva hälsa och krafter, men brist på utvägar att föda sig. Hvad slags arbete för särskilda årstider vore det tjänligaste. Huru och på hvad sätt deras egentliga tillstånd, behof, arbets- och öfriga husliga omständigheter må kunna utrönas och deras indelande i vissa Trakter verkställas. — 3:o Huru de håg-

lösa och lättjefulla kunna hållas till arbete och nyttigt företag. — 4:o Hvad tillsyn och Controll öfver allt detta vore de mäst tjänliga».

En af de inlämnade svarsskrifterna¹ trycktes. Den var författad af den dåvarande sekreteraren i vetenskapsakademien men torde, det oaktadt, icke kunna tillerkännas någon större betydelse. Författaren föreslog, »att en omskapning af Fattigvården i hela staden måtte ske, alla Fattighus, Hospitaler och Arbetshus sammanslås och sättas under Directionens styrelse, samt de Fattige, som kunna arbeta, sättas i tillfälle att kunna förtjena sig födan». I afseende på bostaden syntes honom, »att de fattiga böra inrymmas i Kaserner, långt bort på Malmarne, där Hyran knappt är en fjärdedel emot den, som de upplåtna rummen i Fattighusen äro värde. Villja de icke bo där, må gå de, liksom alle andre, hvilka söka Directionens försorg och sig därtill anmäla, bo hvar de kunna. Men ehvaräst de bo, bör Hyran för alla betalas af Inrättningen och godtgöras af de fattige själfve på det sättet, att af arbets-lönen eller vecko-pänningen afdragas så stor andel, som i längden svarar däremot». Dylika förslag skulle icke lösa den grannliga frågan om de fattigas försörjning.

Sent omsider fann sig öfverståthållaren föranlåten att göra framställning till K. Maj:t om tillsättande af en kommitté med uppdrag att efter företagen utredning inkomma med förslag till ordnandet af fattigvården i Stockholm. Därtill gaf K. Maj:t sitt bifall den 21 maj 1805. Kommittén skulle bestå »dels af sådane Ledamöter, dem K. Maj:t sjelf wille i nåder utnämna, dels af sådane, som Stockholms Församlingar ägde till ett antal af tvenne för hwardera dertill utse», hvarigenom antalet ledamöter uppgick till 46 personer ur olika verksamhetsområden, såsom statsämbetsmän, borgmästare, rådmän, läkare, präster, affärsmän och andra borgare. Till kommitténs ordförande blef af K. Maj:t utsedd öfverståthållaren grefve Samuel af Ugglas.

Med berömvärd energi satte sig denna kommitté till verket och hade inom två år fullgjort sin uppgift. Den hade då låtit undersöka de fattigas förhållanden i hufvudstaden och beräknat, att där funnos icke mindre än 8,639 hjälpbehöfvande. Den framkallade en kungörelse,² som förordnade, att följande af arbetande lägre folkklasser, ehvad försvar de kunde förete vid ankomsten till hufvudstaden, icke skulle emottagas och tillåtas att sig därstädes nedsätta, nämligen: 1:o De, som i brist af säkra medel att utan andras betungande kunna sig och de sina försörja, antingen äro öfver 50 år eller vid yngre år behäftade med obotliga kropps- eller sinnessjukdomar. 2:o Vanföre, lytte och till arbete oduglige. 3:o De, som hafva hustru och flera barn, men till sitt och deras underhåll endast ega att påräkna den inkomst, som af mannens årstjänst eller annat tillfälligt arbete kan ernås. 4:o De uti Stockholms län vistande tjenstehjon,

¹ Henr. Nicander, Svar på directionens för Gustavs inrättning år 1800 framställda fråga rörande fattigvården i Stockholm. Sthlm 1805.

² Kongl. Maj:ts Nådiga Kungörelse angående hwad til förekommande af obehörige personers inflyttning i hufvudstaden i akt tagas bör. Gifwen den 22 Oct. 1805.

som enligt 3:dje Art. 1 § i Kongl. Legostadgan af den 15 Maj 1805 hänföras under namn af mindre godkände — — — hvarjemte hvar och en, hos hvilken Tjenstefolk eller andre bland ifrågavarande personer vid ankomsten till hufvudstaden inhysas, åläggas hos Öfverståthållare Embetet dem anmäla, vid 6 Rdr. 32 sk. B:co böter och det särskilda ansvar, Öfverståthållare Embetets Kungörelse den 18 September 1798 utsätter, att nemligen, om de utöfva oordentligheter eller excesser, anses såsom den deras förbrytelse befordrat, samt vid äfventyr tillika att, när de icke äro till qvarblifvande berättigade, bestå kostnaden för deras afsändande och hvad till deras föda och skötsel under tiden kan erfordras». Under återopande af denna förordning återförvisades till sin hemort icke mindre än 322 ogifta personer såsom gamla, orkeslösa, sjuka, lytta och mindre godkända samt 35 af 110 personer bestående hushåll eller tillsammans 432 personer. Vidare förmodade kommittén alla offentliga och enskilda inrättningar att aflämna skriftliga redogörelser öfver sin ställning och verksamhet.¹ Sedan dessa förberedande åtgärder vidtagits, inledde kommittén underhandlingar med direktionerna för de stiftelser, som ansågos böra ställas under eller i nära samband med den allmänna fattigvården. En oöfvervinnelig motvilja för någon som helst inblandning i sin förvaltning visade framför allt styrelserna för församlingarnas fattighus. De afvisade bestämdt hvarje försök af kommittén i detta afseende under återopande, att K. Maj:t gifvit församlingarna rätt att själfva »utan myndigheters inblandning» sörja för sina fattiga.² Ett medgifvande af församlingarna frampressade likväl kommittén, nämligen att årsredogörelser för deras förvaltning skulle föreläggas direktionen för allmänna fattigvården.

Den, som vill göra sig besvär att genomläsa de digra luntorna i Danvikens arkiv — där besynnerligt nog kommitténs handlingar äro förvarade — skall finna, med hvilken omsorg och intresse detta kommittéarbete bedrefs. Flera af kommitténs ledamöter gjorde sig mödan att skriftligen framlägga sina åsikter i en eller annan viktigare detaljfråga. I en af dessa utredningar,³ som hade till författare en af borgmästarne i Stockholm, afhandlas särskildt hyresfrågan, och hvad härom säges, förtjänar att antecknas: »Den stora fattigdom och elände, som härstädes härskar, hos nästan den större delen af den arbetande klassen af Medmänniskor, tror jag utan alla andra därtill bidragande omständigheter förnämligast härröra af de på några år öfver höfvan och all billighet uppdrifna hushyrer; hälst uti gamla så godt som nedruttade trähus en alldeles opropotionerad hyra får lof att betalas, emot större våningar, då ett rum, ej stort, måste betalas med 8, 10, 12 à 15 Rdr. B:co, här af följer nödvändigt, att flere måste slå sig tillsammans att bebo ett sådant rum för att kunna betala denna dryga hyra; samt att under det Vedpriserna varit och ännu äro så höga, skola de äfven deruti med hvarannan deltaga. När nu uti ett sådant rum ända till 10 personer, hvaribland stundom 4 à 5 barn äro bland de förenämnde inberäknade, skola bo och

¹ De flesta af dessa redogörelser förvaras i Danvikens arkiv.

² Åtskilliga af dessa utlåtanden finnas i Danvikens arkiv.

³ Ödmjukt Memorial, afgifvet af S. H. Flodin, den 4 dec. 1805. Original i Danvikens arkiv.

vistas där, blifver en elak stank och en förskämd luft i rummet oundvikelige följd. Dessa åter i längden förorsaka sjukdomar, hvilka genom den obehagliga luktsens ständiga indragande och den rådande osnygghet, som på dessa ställen gemenligen härskar, ej annat kunna än länge fortfara, ofta förvärras och tvifvelsutän öka Mortaliteten i Stockholms Stad». Därefter påpekar borgmästaren de sedefördärfvande följderna af detta inboendesystem. En bot häremot ville han föreslå, nämligen utbetalning af hyreshjälp, hvilken dock borde lämnas icke åt den fattige utan åt hyresvärdens eller husägarens. I den högst intressanta skriften förekomma många andra framställningar, hvilka alla förråda en varm och ömmande känsla för de olyckliga.

Vid utarbetande af sitt förslag till fattigvård hade kommittén till ledning, förutom flera af sina egna ledamöters särskilda framställningar, förträffliga danska och tyska författningar, i all synnerhet den då i Hamburg gällande fattigvårdsförordningen.¹ Kommittén aflämnade den 4 april 1807 sin »Plan till en allmän Fattigvård i Stockholm»,² hvilken med några få ändringar af K. Maj:t godkändes och fastställdes den 12 augusti 1807 — hvarom kommitterade samma dag underrättades genom ett ytterst nådigt k. bref.³

Bristerna i den förut varande fattigvården angifver K. Maj:t själf i inledningen till den nya stadgan sålunda: »Oss har icke undfallit, at, ehuru betydliga Stiftelser så af allmänna som enskilda wälgörenheten, tid efter annan, til de Fattigas försörjande blifwit gjorde, äfwen som ansenliga Sammanskott i lika afsigt årligen utgå, ändamålet likwäl icke wunnits, hwarom tiggeriets fortfarande, oaktadt alfwarsamma förbud och rättelser, är et synbart bewis. Wi hafwe derföre updragit åt wisse nitiske, uplyste och kunnoge Män, dem dels Wi i Nåder utsedt, dels ock Församlingarne och wederbörande Inrättningar fått Nådigt tilstånd utwälja, at om orsakerne härtil undersöka och nödige förbättringar häruli föreslå. Sedan de med berömlig nit och omtanka fullbordat detta angelägna wärf, hafwe Wi af deras underdåniga berättelse blifwit än vidare styrkte i den öfvertygelse, at felet i de förra Författningar egenteligen legat uti det ringa sammanhang, som warit emellan de til Fattigvården förordnade särskildta och oafhägiga styrelser och deras hwar för sig widtagne anstalter. Wi hafwe altså warit mone och sorgfällige, at, utan rubbning uti de gjorde stiftelsers hufwud-afsig, föra dem til deras rätta syftemål, och gifwa dem en enda förenings- och säker riktnings-punct, hwarförutan inga så widsträckta företag kunnamed fram-

¹ Ett sammandrag af denna förordning lämnar Dav. Schulz von Schulzenheim i Tal om den offentliga vården, i hänseende til folkets seder och helsa, samt de fattigas lifberging, hållet för K. Vet.-Acad. vid præsidiu nedläggande d. 30 Jan. 1799, Sthlm 1801, bih. s. 252 ff.

² Kongl. Commiténs till Öfwerseende och Förbättring af Fattigvården i Stockholm Underdåniga Skrifwelse till Kongl. Maj:t i anledning af hogsående Plan — — — Från trycket utgifwen af S. Rönbeck. Sthlm 1807.

³ En afskrift af det k. brefvet till fattigvårdskommittén, dateradt den 12 aug. 1807 och adresserad till öfverståthållaren, finnes i rådhusets arkiv. Särskild samling afskrifter under titel: Kongl. Bref och Stadgar om Stockholms Fattigvård.

gång utföras. Vårt ändamål har varit, at inrätta en sådan Fattigwård, at werkeligen arme och lidande måtte blifwa nödtorftigt försörjde, tilfällen til arbete för hwar och en efter des förmåga beredde, lättjefulla dertil twungne och hållne, fattige sjuke wårdade, samt fattige barn underwiste i Christendom och andre nyttige kunskaper, ej mindre än i slögder och handarbeten, och således danade til gagnelige medlemmar i Samhället».

Genom »Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga om en Allmän Fattigwårds-Inrättning»¹ erhöill ändtligen fattigvården i hufvudstaden en kraftig och centraliserande organisation. Ur denna synpunkt förtjänar denna stadga att något utförligare omnämnas. Dessutom för att gifva dessa föreskrifter sin rätta förklaring torde det vara lämpligt att belysa några af de viktigare bestämmelserna med utdrag ur kommitterades motivering — hvilket i och för sig är en enkel gård af rättvisa mot de män, som vid en tid, då man ännu icke fattade betydelsen af samverkan inom fattigvården, vågade uppträda och kämpa för enhetlighet och följdriktighet i fattigvårdsarbetet.

I den allmänna motiveringen till sitt förslag uppställde kommitterade följande indelning af fattigvårdens särskilda uppgifter: »Det är en gammal skyldighet att sörja för de Fattiga, genom Författningar ålagd alla Rikets inbyggare, men att sörja för dem annorlunda än genom utdelande af almosor, har först i sednare tider blifwit påtänkt. Man har funnit, att endast den orklöse borde på allmän bekostnad underhållas, att den till arbete förmögne wore skyldig att med sina händer till sitt uppehälle bidra, att den sjuke borde njuta skötsel och förplägning samt de fattigas barn uppfostran och underwisning, med ett ord: man har insett nödwändigheten deraf, att grunda wården om de Fattiga på hwars och ens särskilta behof.

Deraf uppkommer således för en allmän Fattigwård fyra särskilta hufvudbefattningar, nemligen:

1:o Försörjningen, bestående deri att uppsöka alla Fattiga och undersöka deras behof, att förskaffa dem den hjelp som fordras, att tillse det de riktigt erhålla hwad Fattigwården dem består, och i öfrigt begagna sig af de Inrättningar, Fattigwården till deras tjenst håller öppna m. m.

2:o Arbets-Inrättningarne, hwartill hör rudimateriers och verktygs anskaffning, förfärdigade warors afsättning, uppsigt med arbetet och arbetarne, tillsyn öfwer arbetslönernas riktiga utdelning m. m.

3:o Uppfostringen och underwisningen, hwarwid kommer i fråga allt hwad Barnens Skolegång angår, såsom att underwisningen sker i föreskrifwen ordning och efter fastställda Reglementen, att Lärarne så wäl som Barnen i rätt tid sig infinna, och riktigt undfå hwad dem tillfaller i understöd eller för verkställda arbeten m. m.

4:o Sjukskötseln, som fordrar tillsyn att allt ordentligen tillgår, att de tillsatte Fattig-Medici fullgöra sina skyldigheter, att sådane sjuke, som

¹ Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga om en Allmän Fattigwårds-Inrättning uti Stockholms Stad. Gifwen Högqwareret Stralsund den 12 Augusti 1807.

ej kunna wårdas hemma, warda till sjukhusen förhulpne, att de icke sakna behörig tillsyn m. m.».

Det var, som man ser, ett vidsträckt arbetsfält, som här öppnade sig för dem, hvilka ville egna sin tid och sina krafter åt fattigvården.

I fattigvårdsstadgan fastslogos följande grundbestämmelser:

»Alla werkeligen fattige, det wil säga sådane, som icke hafwa eller sjelfwe kunna förtjena hwad til deras nödortfuga uppehälle erfordras, äro berättigade til den hjälp de behöfwa, så widt den kan til wäga bringas. — Såsom nödortfugt underhåll för en fattig, anses det, som til föda, kläder, husrum och värma är oundgängligt, för at underhålla lif och helsa. — Alla fattige, infödde eller fremmande, som nu uppehålla sig i Stockholm, des Malmar, samt den delen af Djurgården, som lyder under Staden, jemwäl inberäknade, eller derstädes framdeles råka i armod, höra til den allmänna Fattigvården, som nu kommer at inrättas, utan hinder af stånd, ålder eller kön; och den skilnad, som hitintills ägt rum emellan hwarje Församlings fattige uphör; så at Stockholms alla Församlingar hädaneftter åligger, at draga en gemensam omsorg för hela fattighopen, utan afseende på hwad del af Staden hwaruti den fattige bodt eller bor. — Ingen fattig må tilläggas något understöd af Fattigvården, utan at hans behof förut noga blifwit undersökt, och ingen derwid förblifwa, utan under ständig tillsyn, at det riktigt användes». — För dem, som åtnjutit fattigunderstöd men sedermera kommit genom arf eller andra omständigheter i tillfälle att ersätta fattigvården för hwad de af fattigmedel erhållit, bestämdes: »Hwar och en, som njutit understöd af Allmänna Fattigvården, är skyldig, at, så framt hans wilkor förbättras, eller så widt hans qwarlåtenskap räcker til, ersätta det han åtnjutit».

Till dessa allmänna bestämmelser torde äfven följande räknas:

»Alla i Stockholm warande Inrättningar och Stiftelser, som hafwa et eller annat slags afseende å fattigas hjälp och understöd, böra antingen helt och hållet med Allmänna Fattigvården förenas, eller ock dermed stå i en sådan förbindelse, at afsigten med en allmän Fattigvård måtte winnas». — De anstalter, som sålunda skulle lyda under fattigvården, voro: Danviks hospital, Allmänna barnhuset och Kronospinnhuset, vidare Gustafs inrättning, Inrättningen till veneriska sjukdomars botande, Allmänna barnbördshuset, Koppymnings- och Vaccinationshusen, hvar till kom den särskilda sjukvården för de fattiga. Södra Arbetshuset skulle likaledes höra till fattigvården, men med bibehållande af egen direktion. — Däremot ställdes endast i förbindelse med fattigvården alla öfriga i Stockholm befintliga fromma stiftelser och verk samt understöds- och pensionskassor på så sätt, att de ålades att inom fastställd tid aflämna alfabetisk förteckning öfver sina underhållstagare och årligen afgifwa redogörelse för sin förvaltning.

Samtliga fattighus förvaltades fortfarande af sina särskilda direktioner med bibehållen rätt för dessa att själfva utse dem, som de funno berättigade att intagas å ifrågavarande inrättningar. Rörande fattighusens utgifter och

inkomster bestämdes: »Fattighusens Inkomster upbäras och användas af Fattighusens Directioner til Fattighusens förnödenheter; men hwad som hädanefter til fyllnad i Fattigwårdens årliga behof utgöres, ingår til Allmänna Fattigwårds-Cassan, hwarifrån Fattighusen erhålla hwad utöfwer egne tillgångar til deras utgifter erfordras; men i den händelse Fattighusens ofwännämnde Inkomster skulle öfwerstiga deras årliga utgifter, kommer öfwerkottet, at i samråd med Allmänna Fattigwårds-Directionen til Fattighusens utwidgning användas».

Alla sjukvårdsanstalter, med undantag af förut omnämnda, blefvo äfvenledes oberoende af fattigvården. Dock ålades Serafimerlasarettet att, så långt utrymmet medgaf, mottaga de fattiga, som allmänna fattigvårdsdirektionen dit förvisade.

Alla skolor, utom de som fattigvården komme att anordna, skulle allt fortfarande stå under konsistorii inseende.

Angående fattigvårdens handhafvande fastställdes följande bestämmelser. Direktionen öfver allmänna fattigvården skulle bestå af tjugusju ledamöter nämligen: en serafimerriddare såsom direktionens ständige ordförande; öfverståhållaren, eller den hans ställe företrädde, såsom ständig vice ordförande; præses i collegium medicum; en öfverdirektör, föreslagen af fattigvårdsdirektionen; två ledamöter af stadens konsistorium; en ledamot från collegium medicum; stads-physicus; en ledamot af magistraten, vald af denna myndighet; två ledamöter af stadens femtio äldste, en af handels- och en af handtverksklassen; en ledamot från hvardera af stadens elfva församlingar, utsedde af dessa församlingar; en ledamot vald af samtliga garnisonsförsamlingar; en ledamot från hvardera af stadens båda frivilliga arbetshusdirektioner; en ledamot för alla öfriga i Stockholm varande stiftelser; lazarets-medicus eller chirurgus, utsedd af sjukhusets direktion.

Direktionen tillkom att besluta om allt, hvad till fattigvården och dess behöriga gång erfordrades, i öfverensstämmelse med den af K. Maj:t fastställda stadgan. Den fördelades i fyra särskilda departement. Under det första hörde, hvad som angick de fattigas antagning till understöd, samt sättet och medlen att bereda de behöfvande försörjning eller tillfällig hjälp. Under det andra lydde, hvad som rörde fattigvårdens Arbetsanstalter och Korrektionsinrättningen. Det tredje behandlade, hvad som afsåg fattiga barns undervisning och uppfostran jämte därför afsedda anstalter. Det fjärde handlade, hvad som hörde till de fattigas sjukvård.

Direktionens ordförande och vice ordförande voro icke ledamöter af något departement, men de ägde att bevista departementens sammanträden och deltaga i öfverläggningarna. Deras förnämsta åliggande var att tillse, »det Fattigvården skötes på sätt afsigten dermed kräfwer och Stadgan utstakar, samt at hwar och en sina pligter uppfyller».

Staden indelades i 14 fattigvårdsdistrikt, för hvilka utsågos bland direktionens ledamöter lika många direktörer. Desse hade till sina biträden särskilda personer, valde inom de olika distrikten och benämnde förestån-

dare, »warandes en och hwar, som idkar Borgerlig handtering, samt hwar och en ur tjenst gången Embets- och Tjensteman, ware sig af Militaire- eller Civil-Ståndet, äfwen som andre i Stockholm boende Ståndspersoner pligtige, at slike Föreståndare-befattningar sig åtaga, så framt de icke äro öfwer sextio år gamle».

Föreståndarne skulle hwar och en taga vård om 15 familjer. »Med en Famille förstås så många personer, som bo tillsammans och utgöra et Hus-håll. Emot en Famille räknas tre Fattige, som bo hwar för sig i et och samma hus, eller två Fattige, som äro hwar för sig i särskilda hus».

En föreståndares skyldighet var att noga underrätta sig om alla behöfvande, antingen de voro anmälda eller icke, samt, när så erfordrades, efterhöra och undersöka alla de fattiga, som anhöllo om hjälp hos fattigwården. Han ålades vidare »at hafwa waksamt öga på en och hwar wid Fattigwården inskrifwen och sig i Districtet uppehållande Fattig, at uppmuntra och tilhålla dem til arbetsamhet, huslighet, ordning och renlighet: at tidt och ofta undersöka de fattigas arbets-förmåga, och så wäl derom, som angående tilståndet med de fattige i öfrigt hwar 14:de dag til Districts-Directeuren Rapportera afgifwa: at tilse, det de fattigas Barn begagna sig af den underwisning, hwartil de hafwa tilgång: at, på sätt Directionen foreskrifwer, til de fattige utdela de Allmosor, Fattigwården dem består m. m. Härförutom bestämdes: »Fastän hwar och en af Föreståndarne har sin särskilda befattning, blifwa de dock alla skyldige, at, i alt hwad som Directionen nödigt finner, werka med hwarandra, och sinsemellan meddela de efterrättelser, som från den ena til den andra kunna behöfwas».

Beträffande sökandes antagning till försörjning var följande ordning fastställd: »Til Föreståndarne i hwarje District hafwa alla Fattiga i Districtet, som redan hafwa eller söka understöd af Fattigwården, at wända sig om den hjälp de behöfwä, ware sig af hwad slag som helst, och Föreståndarne göra sig noga underrättade om dem och deras omständigheter, samt om de werkeligen äro i behof af den undsättning de begära, alt på sätt här nedanföre i hwarje särskilt fall utstakas, och Directionen närmare förordnar. Är det allmosor som begäras, undersökes i synnerhet hwad den Fattige sjelf kan förtjena, eller genom arbete sättas i stånd at förtjena; om han har något understöd, och i den händelse huru mycket, samt om det, som behöfwes, allenast för en gång, för någon tid, eller för beständigt erfordras; huruwida den afhörde är frisk eller sjuk, har styrka eller icke til arbete, undersökes af Districts-Läkaren; och om han har skicklighet til det slags arbete Fattigwården kan meddela, eller om han genom underwisning kan erhålla den, utrönes i Arbetshusen.

Efter en sådan undersökning afgifwa Föreståndarne deras Förslag om understöd, bilagt med Intyg af wederbörande Läkare och Arbetshus, til Districts-Directeuren, som föredrager saken i Försörjnings-Departementet, hwarest bestämmes, om och huru mycket den Fattige, som är i fråga, bestås, hwilket sedan gifwes Föreståndaren tilkänna, som derom den Fattige underrättas. Om nöden är så trängande, at den Fattige icke, utan at sakna det nödwändiga, kan afbida Försörjnings-Departementets beslut, kan weder-

börande Fattigföreståndare, efter öfwerläggning med Districts-Directeuren, under tiden förse den afhörde Fattige med arbete eller penninge-understöd, hwilket sistnämnde dock icke får öfwerstiga et wisst belopp, som af Försörjnings-Departementet bestämmes. Från den dag, då understödet är bewiljadt, anses den Fattige, som sådant understöd blifwit tillagdt, såsom inskrifwen Fattig, och är underkastad de lagar och wilkor, som för inskrifne Fattige äro gällande; om hwilka lagar och wilkor samt om påföljden, när de öfwertrådas, en och hwar Fattig wid antagningen gifwes en korrt men fullständig tryckt Underrättelse.

Söker någon endast arbete, utan at begära allmosor, bör sådant arbete under nödig uppsigt gifwas, utan annan undersökning, än huruwida Sökanden må anförtros arbete med sig hemtaga, eller å Arbetshusen arbeta, och utan at han såsom fattig inskrifwes.

Åstundas underwisning för Barn i Fattig-Scholorne, anmäler Föreståndaren sådant hos District-Directeuren, hwarefter behörig undersökning sker huruwida deras Föräldrar, eller de, som hafwa Barnen om händer, sakna tilfälle, at på annat sätt skaffa dem nödig underwisning. Wederbörande Departement får derefter af saken del, samt hänwisar Barnen til den Schola, hwarest de böra underwisas.

Sökes för en inskrifwen Fattig hjälp wid inträffande sjukdom, lemnar Fattigföreståndaren Sökanden anwisning til wederbörande Districts-Läkare, som derefter har at besöka den sjuke, så fort ske kan. Är den sjuke icke inskrifwen, kan Föreståndaren, om hjälpen hastar, tils vidare meddela sjuksedel til Läkaren, och han antager sig den anmälte på samma sätt, som wore han inskrifwen, men Föreståndaren gör strax anmälan derom hos Districts-Directeuren, på det at behörig undersökning måtte ske, om den sjuke är i werkeligt behof af fri skötsel, eller icke. I förra fallet njuter han den fritt, i senare bör den ersättas.

Alla inskrifne Fattiga förblifwa, så länge de från Fattigwården njuta understöd, under uppsigt af Directionen, hwars Ledamöter, i förening med Föreståndarne, tilse, at en och hwar arbetar så mycket han förmår; at ingen upbär allmosor, utan så widt han ej är i stånd at genom arbete förtjena; at allmosan rätteligen anwändes; at en och hwar, som njuter den, förer et ordentligt och sedigt lefwerne, samt underhåller ordning och renlighet, der han bor; at skötseln för de sjuke och underwisningen för barnen behörigen nyttjas m. m.; börandes samtelige inskrifne Fattige, under straff efter Fattigwårdens lagar, ställa sig Directionens bud och befallningar samt wederbörande District-Directeurs och Föreståndares råd och warningar til efterrättelse».

Bland särskilda föreskrifter angående nödställdes upptagning till försörjning, värlösa barns omhändertagande, sjukets vård och behandling må följande antecknas.

Alldeles oberoende af fattigvårdsstadgan voro icke de, som sökte skydd i församlingarnas fattighus, hwilket framgår af följande bestämmelse: »Sådane

Fattige, som bestås full allmosa, intagas i Församlingarnes allmänna Fattighus, och få sit underhåll antingen in natura eller genom inrättade marquetenterier, hwilketdera för Fattigwården nyttigast pröfwat; likwäl i bägge fallen med den hushållning, at samma underhåll för hwarje Fattig, då det innefattar husrum, värma, kläder och föda, ej upgår till mer, än hwar til Directionen full allmosa bestämmer. Medgifwer utrymmet, sedan alla orklöse blifwit intagne, måga äfwen andre Fattige, som äga förmåga til arbete, å Fattighusen winna inträde, dock alltid de med mindre arbetskrafter framför dem med större, och alltid de, som bo inom Församlingen, framför dem, som bo utom, enär de befinnas lika qualificerade. De öfrige fattige få bo hwar helst de åstunda och Directionen finner beqwämligt, och för dem beräknas underhållet i contant. De, som för det närvarande äro i Församlingarnes Fattighus intagne, qwarblifwa utan afseende på deras större eller mindre arbetskrafter. Dock bör, i händelse någon derstädes finnes, som är fullt arbetsför, densamme ofelbart afflytta och lemna rum för en mera behöfwande, så framt han icke til uppässning för de swagare är af nöden».

I fråga om försörjning genom arbete borde sådan vara tillgänglig icke blott för dem, som lydde under fattigwården, utan för en hvar, som nödgades anlita fattigwården därom. Tillgången till arbete skulle göras den fattige så lätt som möjligt. Utan allt slags borgen tillhandahöllos honom rudimaterier och äfwen verktyg, om han däraf var i behof. Härom var ytterligare bestämdt: »Alt det arbete Fattigwården anwisar, som är af den beskaffenhet, at det inom hus kan handteras, bör helst verkställas hemma, der den Fattige bor, så framt inga hinder deremot möta, och å Arbetshusen inga andra arbete, än sådane, som efter den kännedom, Fattigwården genom den påbudne undersökningen om dem inhemtat, kunna misstänkas at på et eller annat sätt förstöra waran eller verktygen, eller ock sådane, som til arbete skola inöfwas. — — — Som ändamålet af Fattigwårdens Arbetsinrättningar icke går ut på någon winning derwid, utan på den fattiges försörjning med minsta möjliga kostnad; så böra med yttersta upmärksamhet arbetslönerna fastställas så, at å ena sidan Arbetaren må hafwa sin tarfweliga utkomst, och å den andra Fattigwården icke stadna i förlust, så framt det för någon del är möjligt».

Man nöjde sig icke med att förskaffa arbete åt dem, som kunde arbeta; man sökte befordra arbetsduglighet hos dem, som saknat tillfälle att lära sig ett yrke. I stadgan föreskrifves nämligen: »För de Fattiga af alla åldrar, som antingen intet för Fattigwården användbart arbete lärt, eller som kunna lära något fördelaktigare, än det de känna, söker Fattigwården, at göra sådane inrättningar, hwarest dem kan gifwas fri underwisning. Medan de sålunda underwisas, erhålla de i begynnelsen fullt underhåll; men sedan aftager det, alt som de genom arbete kunna och böra sig försörja».

Funnes anbud till sysselsättning och de behöfvande kunde men icke ville arbeta, utan föredrogo att gå och tigga, då skulle de tvingas till arbete, hvarför direktionen hade till sitt förfogande Korrektionsinrättningen. Där skulle intagas icke blott sådana fattiga, som lydde under fattigwården, utan jämväl både tiggare och verkliga förbrytare. Härvid iakttoogs

dock, »at förbrytare skola wara aldeles afskiljde från dem, som dömas til twångs-arbete för utöfwadt tiggeri, eller andra mindre förseelser: at de förre aldrig få med de senare plåga något umgänge, hwarken på längre eller kortare tid: at könen ej få wistas tilsammans: at större förbrytare hållas från mindre, och sluteligen: at lika felaktige wistas tilhopa, så widt möjligt är». Angående olika slags arbeten föreskrefs: »Arbetet bör, så mycket möjligt är, utwidgas och utsträckas til flerehanda slag, på det, at de personer, som til correction förwisas, måtte efter fallenhet eller redan förwärfwad skickelighet, til nytta för Inrättningen kunna sysslosättas». Arbetet skulle äfven beräknas olika för olika personer allt efter deras arbetskraft. Den, som förtjänade mer, än hvad han kostade inrättningen, fick sig tilldeladt detta öfverskott, då han lämnade Korrektionshuset. En frigifven skulle omhändertagas af föreståndaren i det distrikt, där han ämnade uppehålla sig, och genom dennes försorg erhålla arbete, om han därtill ägde krafter eller, i motsatt fall, erhålla underhåll. — Om barn som till korrektion upptagits, säges: »För Barn under tretton år skola behörige undervisningsanstalter wara at tilgå, och användes på dem under tiden den aga, Directionen finner wara passande».

Äfven arbetsgifvare kunde vända sig till fattigvården och erhålla anvisning på dugliga arbetare. Därom säges: »Åstundar någon af Stadens Inwånare arbetare, må han å de ställen, som Directionen kungör, anmäla hwad slags arbete och huru många Arbetare han behöfwer; hwarefter Arbetare til honom hänwisas, så framt tilgång finnes på sådane, som kunna förrätta de göromål, hwilka äro i fråga, och wilkoren för öfrigt äro antaglige».

Rörande fattiga barns undervisning fastställdes, att »alla de Barn, så wäl af man- som qwinkönet, hwilkas upfostran deras Föräldrar, ware sig inskrifne Fattige eller icke, ej förmå påkosta, njuta genom Fattigvårdens försorg den undervisning, som för dem anses behöfwelig, och hwilken sträcker sig icke blott til kunskaper utan jemwäl och förnämligast til handaslöjder». Undervisningen i bokliga kunskaper omfattade läsning, skrifning, räkning, religion och sedelära, allmän kunskap om naturen, dess inrättningar och verkningar, om fäderneslandets författningar, om borgerliga inrättningar och plikter m. m. samt i handarbeten bl. a. sömnad, kardning, stickning och spinning. Stadgan säger härefter: »Wilkoret för en sålunda beskaffad undervisning i Scholorne är, at Barnen oafbrutit fortsätta sin scholæ-gång; hwadan ock så wäl Barnen sjelfwe, som deras föräldrar, anhörige, eller de, som hafwa dem om händer, blifwa förbundne til den ordning, som i Scholæ-Reglementerne bör utstakas, samt underkastade den påföljd, som förseelser deremot medföra, och hwilken, liksom alt hwad til läsningen och arbetet hörer, ej mindre än de ferier, som pröfwas nödige, bör i samma Reglementen utsättas. Befrielse från scholæ-gång för någon tid kan wäl äga rum, men icke utan i högsta nödfall, och aldrig utan Underwisnings-Departementets tillåtelse».

Barnen borde börja skolan vid 6 års ålder och sluta densamma vid 12 eller 13 år, »hwarefter de i allmänhet anses tjenlige at tråda i Lära eller Tjenst, men ifall dertil icke strax gifwes tilfälle, syslosättas de wid Fattigvårdens allmänna Arbets-Inrättningar». Därvid tillades den bestämmel-

sen, att barnen skulle i bägge fallen blifva »under Fattigwårdens tillsyn så länge nödigt pröfwas». På det att de, som lämnat skolan, icke måtte sakna tillfälle att utvidga eller åtminstone att underhålla förvärfvade skolkunskaper, skulle om söndagarne, efter slutad gudstjänst, anordnas föreläsningar i religion och sedelära samt borgerliga plikter, »men också i flere delar, hwartil underwisning i Scholorne sig sträckt, med mera, som för hwar och en i et Borgerligt Samhälle kan wara nyttigt».

Läkarevården för de fattige skulle bestridas af 7 fattigläkare med två distrikt hvardera. Läkarne skulle vara medicine doctorer och tillsättas af direktionen efter yttrande af collegium medicum och sjukdepartementet. Om de fattiga, som vårdades i hemmen, icke hade släktingar, bekanta eller andra i stånd att sköta de sjuka, sörjde fattigvården därför »på det sätt, at pålitelige personer mot et wisst arfwode dertil antagas, helst något Allmosehjon, som dertil äger förmåga, hwilket då undfår, jemte den bestådde allmosan, någon passande wedergällning». I händelse att de sjuka saknade någorlunda sunda och rymliga boningsrum, nödiga gång- och sängkläder eller tillgång på lämplig upppassning eller ock att sjukdomen var elakartad, smittande eller af beskaffenhet, att de däraf behäftade icke kunde skötas i hemmet, skulle de flyttas till offentligt sjukhus. De sjuka, som behöfde vård, längre tid än tre månader, flyttades till Danviks hospital, dit äfven skulle sändas alla obotliga, vanställda, lytta, sinnessvaga m. fl.

Bland öfriga bestämmelser märkes följande: »Sjuknar någon Fattig hastigt, eller blifwer illa skadad på gatan, är det Husägarens skyldighet, om han sjelf bebor huset, men i annat fall den Hyresman, som bor nederst wid gatan, at en sådan genast intaga, och antingen anmäla händelsen hos närmast boende Fattig-Föreståndare, eller sjelf besörja, at den Sjuke må blifwa förd til närmaste Barberstuga eller Sjukhus. Den, det förra vägrar och det senare underlåter, plikte efter omständigheterna, dock ej öfwer Tio Riksdaler. En slik transport-kostnad må af Fattigwårds-Cassan ersättas, om det begäres».

Slutligen förbjöds i stadgan »allt tiggeri af hwem det helst må wara, både inom och utom hus». Den definition, som därvid gifves på tiggeri, lyder: »Det är tiggeri, at igenom ord, skrifter eller åtbörder begära, eller genom sång och musique, hwartil behörigt tilstånd ej blifwit lemnadt, eller på annat sätt, tilwinna sig allmosor. Således hörer ock til tiggeri, at i offentliga Blad eller på annat sätt begära allmosor för enskildte personer, för sig sjelf eller andre, antingen inom eller utom Stockholm. Utgifware af Tidningarne äga ej eller rättighet att emottaga och införa sådane annonser; men skulle något i sådant afseende insändas, som synes dem förtjena upmärksamhet, aflemnas det til Fattigvården, hwilken pröfwar, huruwida det må införas. I anseende til eldswådor samt andra större och allmänare olyckor, förhålla sig Utgifware af Dagblad, på sätt Wårt Hof-Cantzlers Embete föreskrifwit. Ej må någon, eho det war må, lemna bewis om fattigdom, syftande til allmosors insamlande; den sig häremot förser, plikte från Tre Riksdaler Sexton Skill. til Tio Riksdaler, och det, som kan wara insamladt eller subscriberadt, hemfalle den Allmänna Fattig-Cassan».

Till stöd för sina framställningar anförde kommittén skäl, som tydligen ådagalägga behovet af en förändring och förbättring af fattigvården i Stockholm.

Utan tvifvel hade kommitterade rätt, då de i sin förevarande skrifvelse till K. Maj:t sade, »att den grundade klagan, som till E. K. M. thron framträngt öfver otillräckligheten och bristerna i nuvarande inrättning af Fattigvården inom Hufwudstaden, härleder sig mindre från brist på milda och wälgörande stiftelser, till de verkliga nödlidandes understöd, än saknad intill närvarande stund af ett sådant samband mellan dessa inrättningar och en sådan gemensam riktning i deras förvaltning, utom hwilka ändamålet alltid måste förfelas, eller åtminstone ofullkomligen uppfyllas».

Med dessa ord framhöllo de en af den moderna fattigvårdens viktigaste grundsatser. Tillämpningen af dylika åsikter skulle på många håll framkalla oro och missnöje, hvilket kommitterade dock, så vidt möjligt, sökte förebygga genom att under öfverstyrelsens direkta ledning ställa endast tre af dåvarande offentliga inrättningar. Den ena var Danviks hospital, som ansågs för allmänna fattigvården alldeles omistligt. Där skulle direktionen inrymma, förutom andra behöfvande, alla sinnessjuka och veneriska sjuka. »Inrättningens förträffliga läge samt tillräckliga utrymme är i detta afseende så gynnande, att Commitén icke kunnat draga i betänkande att i underdånighet föreslå dess förening med allmänna Fattigvården». Den andra var Stockholms Allmänna barnhus, som likaledes syntes »wara för den allmänna fattigvården oumbärligt, om den skall åtaga sig alla fattiga barns uppfost-
ran», hvarföre äfven denna anstalt borde förvaltas i sammanhang med den allmänna fattigvården. Den tredje var Kronospinnhuset, som äfven borde ställas under direktionens myndighet af följande skäl: »Ibland Stockholms fattige gifwas ofelbart många, som igenom wanan att tigga, genom den där af uppkommande lättja och annat sjelfswäld äro i mer eller mindre måtto så bortskämde, att de icke utan twångsmedel kunna till nyttiga medlemmar af samhället omskas. Spinnhuset är den enda correctionsanstalt som för det närvarande är att tillgå, och synes på anförda grunder icke böra wara skild från Fattigvården».

Förutom Korrektionshuset ville kommitterade, att fattigvården skulle ha under sin ledning Stockholms Frivilliga arbetshus på Söder. Man insåg nyttan af ett arbetshus, dit den fattige arbetaren, när andra utvägar till förtjänst bruste, skulle kunna vända sig för att erhålla sysselsättning. Under första året af sin verksamhet hade Arbetshuset sysselsatt omkring 1,500 fattiga, hvilket bevisade icke allenast, att inrättningen kunde vara till verklig nytta, utan också att det funnits tider, då arbetsförtjänst saknats för dem, som med sina händer måste försörja sig. Under åberopande af dessa sakförhållanden säga kommitterade: »I samma ställning befinner sig ännu Hufwudstaden. Arbete saknas ofelbart för den mängd, som der finnes och deraf är i behof, i synnerhet för dem, som äro skicklige till tyngre arbeten; och kan ej annorlunda wara, så länge främmande händer äga rättighet att med dem dela den förtjänst stället erbjuder. Dal-Allmogen, som i stora flockar uppehåller sig här wissa årstider, beröfwar utan twifwel mången af Sta-